

Pasus, Beograd 2019.

Naslov originala:

**MOSCOW 1941
Hitler's first defeat**

**Osprey Publishing
Oxford, UK, 2006.**

O autoru:

Dr Robert A. Forcik je doktorirao na Međunarodnim odnosima i nacionalnoj bezbednosti na Univerzitetu u Merilendu i poseduje veliko znanje o evropskoj i azijskoj vojnoj istoriji. Penzionisao se kao rezervni potpukovnik vojske SAD nakon što je odslužio 18 godina kao tenkovski oficir u američkoj 2. i 4. pešadijskoj diviziji i obaveštajni oficir u 29. lakoj pešadijskoj diviziji. Dr Forcik je trenutno konsultant u Vašingtonu.

MOSKVA 1941.

Hitlerov prvi poraz

Dr Robert Forcik

SADRŽAJ

Koreni kampanje	9
Hronologija	14
Planovi suprotstavljenih snaga	17
Nemački planovi	17
Sovjetski planovi	20
Suprotstavljeni komandanti	24
Nemački komandanti	24
Sovjetski komandanti	29
Suprotstavljene snage	37
Nemačke snage	37
Sovjetske snage	46
Paspored snaga	51

Iznenadna ofanziva	61
Guderijan razbija operativnu grupu Ermakov	61
Napad četvrte oklopne armije	67
Napad treće oklopne armije	69
Napad nemačkih pešadijskih armija	71
Sovjetska reakcija	73
Formiranje obruča kod Vjazme i Brijanska	80
Guderijan gubi inicijativu	84
Bitke u obručima i gonjenje	94
Probijena je Možajska linija	105
Rat iscrpljivanja	114
24. oktobar - 14. novembar 1941.	114
Izostanak fon Klugeove podrške Tajfunu	124
Obe strane se pripremaju za poslednji pokušaj	124
Poslednji trzaj Tajfuna	130
15. novembar - 5. decembar 1941.	130
Rokosovski pod pritiskom	139
Do predgrađa Moskve	142
Guderijanov poslednji pokušaj da zauzme Tulu	150

Očajnički dani	157
5. - 15. decembar 1941.	157
Nemačka katastrofa u izbočini kod Klina	157
Guderijan odstupa u neredu	163
Posledice	165
Uticaj vremenskih prilika	167
Zaključak	169
Bojno polje danas	171

KORENI KAMPANJE

.....

Uprkos mnogim predznacima predstojećeg napada, Hitlerova invazija na Sovjetski Savez 22. juna 1941. zatekla je Crvenu armiju nepripremljenu za rat. Tri nemačke grupe armija – Sever, Centar i Jug – brzo su probile sovjetske pogranične linije odbrane i prodrle duboko u Sovjetski Savez. U vazduhu, Luftvafe je postigla nadmoć nanoseći poražavajuće gubitke sovjetskim vazduhoplovnim snagama. Dok je Grupa armija Sever pregazila bivše baltičke države i Grupa armija Jug sporo napredovala ka Kijevu, Grupa armija Centar je u početku dobila zadatak da obezbedi vitalni koridor Minsk-Orša-Smolensk-Vitebsk što bi omogućilo kasniju eksploataciju u pravcu Moskve. Hitler i nemački vrhovni štab su očekivali da će te serije teških udaraca dovesti do ubrzanog kolapsa sovjetske vojne moći tokom 1941, posle čega će biti potrebne samo operacije čišćenja tokom 1942.

Grupa armija Centar, pod feldmaršalom fon Bokom, zabeležila je veliki uspeh prve nedelje kampanje kada je opkolila najveći deo armija sovjetskog Zapadnog fronta u obručima kod Bjaltoka i Minska. U samo sedam dana, Guderijanova 2. oklopna grupa i Hotova 3. oklopna grupa su napredovale 325 km i spojile se blizu Minska formirajući te obruče. Iako je njihova likvidacija zahtevala daljih deset dana teških borbi, sovjetski Zapadni front je izgubio dve trećine svoje snage, uključujući preko 300.000 zarobljenika i preko 2.500 tenkova u prve dve nedelje kampanje. General Pavlov, komandant Zapadnog fronta je opozvan u Moskvu i pogubljen.

Dok su Nemci bili zauzeti likvidacijom obruča kod Minska, 1. jula 1941. Staljin je naredio maršalu Timošenku da preuzme komandu nad ostacima Zapadnog fronta i uspostavi novu odbrambenu liniju da bi odbranio Smolensk. Timošenko je imao samo nekoliko dana da skrpi novi front od izbeglih ostataka graničnih armija i užurbano je raspoređivao rezerve Stavke. Kada je fon Bok ponovo pokrenuo Grupu armija Centar početkom jula, ponovio je pobedničku formulu duplog opkoljavanja: ponovo je Hotova oklopna grupa zaobišla glavna sovjetska utvrđenja i gotovo se spojila sa Guderijanovim tenkovima iza Smolenska 15. jula 1941. Drugi put u istom mesecu se veći deo sovjetskog Zapadnog fronta našao u opasnosti od okruženja. Međutim, ovog puta su Nemci imali veće teškoće da zatvore preostalo rastojanje između dve oklopne grupe, delimično zbog sovjetskog otpora, a delimično zbog razilazećih taktičkih prioriteta. Guderijan nije bio raspoložen da učini veći napor i zatvori brešu, umesto toga se opredelivši da nastavi proboj ka istoku; 17. jula su Guderijanovi tenkovi obezbedili mostobran preko reke Desne kod Jeljne, samo 300 km od Moskve. Timošenko je bio u stanju da izvede protivnapad 23. jula koji je probio tanki nemački kordon oko Smolenska i dozvolio brojnim sovjetskim trupama da pobegnu. Razbesneli fon Bok je naredio Guderijanu da prekine svaki pokret ka istoku i da zatvori obruč, ali sve do 27. jula klešta Hotovih i Guderijanovih tenkova se nisu konačno zatvorila, a potom su se borbe u obruču nastavile do 5. avgusta. Gubici sovjetskog Zapadnog fronta su dostigli 310.000 zarobljenih i 3.200 tenkova; Timošenkove jedinice su pretrpele 81% gubitaka tokom dvomesečne bitke.

Do sredine jula, Grupa armija Centar je dva puta razbila nezgrapnu sovjetsku odbranu i neke nemačke jedinice su bile na manje od 300 km od Moskve. Međutim, sovjetski protivnapadi

na južni bok Grupe armija Centar su postajali sve ozbiljniji, a napredovanje druge dve grupe armija se usporavalo. Istovremeno, situacija sa snabdevanjem Grupe armija Centar je bila očajno loša i bio joj je potreban predah kako bi se pripremila za buduće operacije. 19. jula 1941. Hitler je doneo mnogo debatovanu odluku u firerovoj Direktivi 33, da preusmeri glavni pravac napada sa centra da bi pojačao prodor po krilima.

Nemački *gefrajter* baca M1939 ručnu granatu u ruskom selu. Borbeno iskustvo, odlična obuka i proverena doktrina su dali vojnicima Vermah-ta ogromnu prednost nad na brzinu regrutovanim sovjetskim vojnicima 1941. (NARA)

U direktivi je stajalo da uništenje sovjetskih snaga oko Kijeva i Lenjingrada dobija prioritet i da Grupa armija Centar mora privremeno da odvoji obe svoje oklopne grupe kako bi pomogla susedima. Verujući da je sovjetski Zapadni front borbeno neefektivan posle bitke za Smolensk, Hitler je naredio fon Bokovim oslabljenim snagama da nastave 'napredovanje ka Moskvi pešadijskim formacijama'. Hotovi tenkovi i jedna pešadijska armija će podržati napade Grupe armija Sever, dok su Guderijanovi tenkovi i fon Vajksova Druga armija poslata da opkole Kijev. U suštini, fon Klugeova Četvrta armija je bila jedina sila koja je još dejkstvovala u centru i sve njene resurse je absorbovao mostobran kod Jeljne. 30. jula 1941. firerova Direktiva 34 je dozvolila Grupi armija Centar da privremeno pređe u defanzivu.

Mnogi istoričari su oštro osudili Hitlerovu kijevsku diverziju, ali odluka je bila vojnički ispravna. Sovjetske armije oko Kijeva su bile najmoćnija sila kojom je Staljin raspolagao 1941. i nisu se mogle jednostavno ignorisati; da je fon Bok nastavio da prodire ka Moskvi pre nego što je Kijev zauzet, 44 sovjetske divizije iz Jugozapadnog fronta bi skoro sigurno bile upotrebljene za veliki protivnapad u Guderijanov bok. Bez intervencije Guderijanovih tenkova, Grupa armija Jug bi verovatno bila zaustavljena u mestu ispred Kijeva, što bi samo po sebi bio poraz. Osim toga, Hitler je vodio kampanju u skladu sa strateškim prioritetima koji su bili suštinski ispravni: prvo, uništiti sovjetske armije; drugo, zauzeti ključne oblasti sa ekonomskim resursima; i treće, zauzeti prestižne ciljeve kao što su Moskva i Lenjingrad. Skretanje Guderijanovih tenkova je rezultovalo najvećim opkoljavanjem u vojnoj istoriji, u kojoj su Sovjeti izgubili 616.000 vojnika tokom kijevske operacije. Sovjetski Jugozapadni front je bio razbijen i Grupa armija Jug je požurila da pregazi veći deo Ukrajine i Krima.

Po svakom kriterijumu, to je bio najveći nemački uspeh u kampanji i upravo su se od njega Sovjeti najduže oporavljali.

Dok je Grupa armija Centar bila privremeno u defanzivi, Sovjeti su iskoristili predah da ponovo formiraju novi Zapadni front da bi zaštitili Moskvu. Umesto da čuva dragocene rezerve, Staljin ih je nepromišljeno protraćio u seriji preuranjenih ofanziva. General Žukov je preuzeo komandu nad Stavkinim rezervama i dobio naređenje da pokrene veliki protivnapad ka Smolensku i slomi oslabljenu Grupu armija Centar. Od 28. avgusta do 8. septembra 1941. sovjetski Zapadni front je izvršio seriju nespretnih napada koji nisu mogli da probiju nemačku odbranu, ali su skupo koštali Sovjete. Jedini veliki uspeh je bila eliminacija neprijatnog mostobrana kod Jeljne koji su Nemci napustili 6. septembra 1941. nakon što su pretrpeli teške gubitke. Žukovljev protivnapad kod Jeljne je bila prva sovjetska taktička pobeda u ratu, ali prerana sovjetska ofanziva je veoma oslabila još uvek formirajući sovjetski Zapadni front. Dalje na jugu, Stavka je naredila novoformiranom Brijanskom frontu pod Jeremenkom da napadne Guderijanovu 2. oklopnu grupu; Staljin je naredio da se 'Guderijan i čitava njegova grupa razbiju u paramparčad'. Jeremenkova protivofanziva od 2. do 6. septembra 1941. je bila propast, koštajući daljih 100.000 sovjetskih žrtava bez ikakvih dobitaka. U suštini, Staljinovi preuranjeni protivnapadi krajem leta su bili velika greška koja je ozbiljno oslabila sovjetski centar.

Početkom septembra 1941. kada se bitka za Kijev približavala vrhuncu, Hitler je bio relativno zadovoljan tokom operacije Barbarosa, osim neuspeha Grupe armija Sever da zauzme Lenjingrad. Činilo se da je veći deo sovjetske armije i vazduhoplovstva uništen, dok su ključne ekonomske oblasti bile Nemcima nadohvat ruke. Hitler je razmatrao prelazak na uglavnom defanzivni model ratovanja duž većeg dela fronta

čim padnu Kijev i Ukrajina, dok bi Lenjingrad trebalo da podlegne tokom zimske opsade. Moskva, koju Hitler nikada nije smatrao važnom, mogla bi se zauzeti u proleće 1942. od strane revitalizovane nemačke armije. Međutim, Hitler još nije doneo konačnu odluku po pitanju Moskve i ovog puta je dozvolio da ga nagovore. Izvestan broj nemačkih generala, uključujući fon Boka, Keselringa, Guderijana i Hota je uspeo da ubedi Hitlera da će Moskva biti lak plen s obzirom na teške sovjetske gubitke. Iako se Hitler nadao nokaut udarcu protiv SSSR-a 1941, činjenica je da je pravio planove za značajne naknadne operacije tokom 1942. i da je bio svestan da će dolazeća sovjetska zima ozbiljno omesti obnovljenu nemačku ofanzivu. Hitler je bio voljan da razmotri operativnu pauzu posle pada Kijeva, ali fon Bok i drugi nemački vojni profesionalci su ga uveravali da je zauzimanje Moskve moguće i da vredi rizikovati.

HRONOLOGIJA

1941.

- 4. avgust** – Hitlerova konferencija u Grupi armija Centar: fon Bok, Guderijan i Hot pritiskaju Hitlera da napreduje prema Moskvi. Hitler kaže da su Lenjingrad i Ukrajina glavni ciljevi.
- 5. avgust** – Završena bitka u obručima kod Smolenska.
- 21. avgust** – Firerova Direktiva 34 usmerava glavni napor prema jugu; Moskva je drugorazredni cilj.
- 30. avgust** – Žukov počinje protivnapad kako bi uništio mostobran kod Jeljne.
- 6. septembar** – Firerova Direktiva broj 35 za cilj ima Moskvu. Grupa armija Centar povlači Četvrtu armiju sa mostobrana kod Jeljne.
- 30. septembar** – Guderijanova 2. oklopna grupa počinje Tajfun.
- 2. oktobar** – 3. i 4. oklopna grupa pokreću glavni napad u operaciji Tajfun.

- 3. oktobar** – Stavka avionima prebacuje 5. padobranski korpus u Orel, ali grad pada u ruke 2. oklopne grupe. Treća oklopna grupa zauzima most preko reke Dnjepar kod Kolma.
- 4.-5. oktobar** – Fon Klugeova Četvrta armija razbija sovjetske armije oko Jeljne.
- 5. oktobar** – Oklopne grupe menjaju ime u oklopne armije. Stavka dozvoljava Zapadnom frontu da se povuče ka Vjazmi.
- 6. oktobar** – Ruski protivnapad kod Mcenska. Druga oklopna armija zauzima Brijansk.
- 7. oktobar** – Nemci zauzimaju Vjazmu opkoljavajući elemente četiri sovjetske armije.
- 8.-9. oktobar** – Tri sovjetske armije su u obruču oko Brijanska.
- 9. oktobar** – SS Rajh divizija zauzima Gžatsk.
- 10. oktobar** – Žukov preuzima komandu nad Zapadnim frontom. Druga oklopna armija zauzima Mcensk.
- 12. oktobar** – Prestaje organizovan otpor u obruču kod Brijanska. Nemački XIII korpus zauzima Kalugu.
- 13. oktobar** – Treća oklopna armija zauzima Ržev.
- 14. oktobar** – Treća oklopna armija zauzima Kalinjin.
- 15.-17. oktobar** – Bitka kod Borodina.
- 15. oktobar** – Sovjetska vlada počinje evakuaciju Moskve.
- 18. oktobar** – Nemci zauzimaju Možajsk.
- 19.-29. oktobar** – Konjev izvršava protivnapad na nemačke snage u Kalinjinu.
- 22.-23. oktobar** – Guderijanova Druga oklopna armija prelazi reku Žušu kod Mcenska.
- 27. oktobar** – Zauzet Volokolamsk.
- 28.-29. oktobar** – Guderijanov prvi pokušaj da na juriš zauzme Tulu se završava neuspehom.
- 3.-13. novembar** – Sovjetska 3. armija napada Guderijanov desni bok kod Teploja.
- 15.-18. novembar** – Treća i Četvrta oklopna armija počinju drugu fazu Tajfuna.
- 23. novembar** – Treća oklopna armija zauzima Klin.
- 27. novembar** – Četvrta oklopna armija zauzima Istru, Treća oklopna armija prelazi kanal Moskva-Volga kod Jakhrome.
- 30. novembar** – 2. oklopna divizija zauzima Krasnaju Poljanu.

- 1. decembar** – Nemačka Četvrta armija postiže proboj na reci Nari, ali ofanziva je zaustavljena posle manje od 48 sati.
- 2.-4. decembar** – Guderijanov poslednji pokušaj da opkoli Tulu propada.
- 4.-5. decembar** – Suspendovana operacija Tajfun. Počinje ekstremno hladno vreme.
- 5. decembar** – Konjevljev Kalinjinski front počinje Zimsku protivofanzivu.
- 6. decembar** – Žukovljev Zapadni front počinje veliku protivofanzivu protiv sve tri nemačke oklopne armije.
- 10. decembar** – Nemački 34. korpus je opkoljen blizu Livnija od strane Timošenkovog Jugozapadnog fronta.
- 11. decembar** – Sovjeti ponovo zauzimaju Istru i Solnečnogorsk.
- 15. decembar** – Treća oklopna armija napušta Klin.